
METODOLOGIE MEZINÁRODNÍCH STATISTIK OBCHODU SE SLUŽBAMI

Ing. Monika Mrlinová

ABSTRAKT

Dnešní podoba světového obchodu vypadá velmi odlišně od doby, kdy vznikla první pravidla, která upravovala problematiku obchodu na celosvětové úrovni. Zatímco světový obchod byl po ukončení 2. světové války založen zejména na světové výměně zboží, v současnosti se obchod se službami a kapitálem stává stále důležitějším segmentem mezinárodních ekonomických vztahů. Služby se stávají dominantním sektorem národních hospodářství a i přes obtíže spojené s jejich obchodovatelností stále více pronikají do mezinárodního prostředí. Cílem předkládaného článku je nejprve vymezit požadavky a nároky kladené na vykazování dat o objemech obchodu se službami a následně objasnit metodiku způsobu vykazování dat o objemech obchodu stěžejními světovými organizacemi sledujícími mezinárodní obchod a předním světovým integračním seskupením – Evropskou unií.

Klíčová slova: statistiky zahraničních afilací, statistiky založené na platební bilanci, statistiky mezinárodního obchodu se službami, mezinárodní obchod

ABSTRACT

Today's world trade looks very different from what it looked like at the time when the first rules were set that govern trade issues at the global level. While after World War II the world trade was based on global exchange of goods, at present, trade in services and international capital movements are becoming increasingly important elements of international economic relations. Services are becoming the dominant sector of national economies and despite the difficulties associated with their tradability they increasingly penetrate into the international environment. The aim of this article is (1) to define the requirements and demands on the reporting of data on volumes of trade in services, and (2) to explain the methodology the key global organizations (including the European Union) use in reporting data on trade volumes.

Key words: foreign affiliate statistics, balance of payments statistics, statistics on international trade in services, international trade

JEL: F13, F14

Úvod

Ekonomie je vědou, která odráží vývoj ekonomiky, společnosti a světa. Jako vědní obor však v ústředí jejího zájmu stojí lidské chování, zejména pak způsob, jakým lidé přizpůsobují své chování a jednání k tomu, aby získali vzácné statky a následně jak si budou tyto statky mezi sebou směňovat. Právě směna a proces získání vzácných statků je doménou ekonomie. Bylo by scestné se domnívat, že člověk jako „*homo economicus*“ bude směňovat získané statky pouze v rámci národního hospodářství, ale s cílem maximalizovat svůj užitek bude hledat nejvyšší možné uspokojení plynoucí ze směny, která se nebude omezovat pouze na národní rámec. Následná směna tedy může probíhat napříč celou globální ekonomikou. A právě mezinárodní ekonomie, potažmo teorie mezinárodního obchodu sleduje výměnu mezinárodního charakteru. Dnešní podoba světového obchodu vypadá velmi odlišně od doby, kdy vznikla první pravidla, která upravovala problematiku obchodu na celosvětové úrovni. Stará dělba práce

mezi národy se radikálně změnila v souvislosti s nedávnou vlnou globalizace. Globální hodnota řetězce či mezinárodního dodavatelského řetězce překračuje tradiční hranice mezi státy a boří i vzdálenosti mezi nimi. Jedním z nejožehavějších témat, kterému současný světový obchodní systém čelí, je, že za posledních 50 let se povaha obchodu výrazně změnila. Zatímco světový obchod byl po 2. světové válce tažen zejména obchodem se zbožím, v současnosti se obchod se službami a kapitálem stává nejdůležitějším segmentem mezinárodních ekonomických vztahů. Služby se stávají dominantním sektorem národních hospodářství a i přes obtíže spojené s jejich obchodovatelností stále více pronikají do mezinárodního prostředí¹. Není proto bez významu věnovat právě pozornost obchodu se službami. V práci je věnována pozornost metodologii vykazování dat o objemu obchodu se službami. Na tomto místě je však nutné podotknout, že jedním ze základních požadavků statistické práce je existence určitého rámce, který dokáže pojmut velký rozsah dostupných statistických dat. Aby však data mohla být smysluplně analyzována a prezentována, musí existovat určitý společný jazyk pro sestavování i prezentování statistik. Cílem předpokládané stati je proto nejprve vymezit požadavky a nároky kladené na vykazování dat o objemech obchodu se službami a následně objasnit metodiku způsobu vykazování dat o objemech obchodu stěžejními světovými organizacemi sledujícími mezinárodní obchod a předním světovým integračním seskupením - Evropskou unií.

1 Vykazování obchodu se službami

Mezinárodní obchod je možné definovat jako směnu zboží či služeb různých subjektů určitého státu v rámci celého světového hospodářství. Důvodem proč se země zapojují do mezinárodního obchodu, jsou jejich rozdílné vybavení přírodními, lidskými či kapitálovými zdroji. V souladu s teorií absolutních výhod by se země měly zaměřit na produkci takových statků, které jsou schopny vytvořit nejlevněji a v souladu s teorií komparativních výhod pak na výrobu takových statků, které jsou schopny vyrobit relativně nejlevněji².

Schopnost provádět vysoce kvalitní analýzy obchodních dat je zásadní pro jakoukoliv úroveň rozhodování. Mnohostranné, regionální či bilaterální obchodní jednání, stejně jako formulace a provádění příslušných politik na národní úrovni vyžaduje rozsáhlou analýzu ekonomických údajů a posouzení dopadů rozhodnutí obchodní politiky. Služby jsou v současnosti významným atributem mezinárodního obchodu. Rychlý technologický pokrok v posledních několika desetiletích v oblasti dopravy, výpočetní techniky a telekomunikace, včetně rozvoje internetu a elektronického obchodování umožnil zejména podnikům, aby mohly obsluhovat stále větší množství trhů, a to i těch vzdálenějších. Tento trend byl navíc posílen liberalizačními politikami a odstraněním regulačních překážek hospodářské činnosti, který měl následně pozitivní účinek na růst mezinárodních investic, zaměstnanosti a následně se promítl i v hospodářském růstu mnoha zemí. Přesto však navzdory dominantnímu podílu služeb při tvorbě HDP vyspělých států byl světový objem obchodu se službami v porovnání se zbožím v roce 2007 zhruba čtvrtinový (24,2 %)³. Ve zprávě uveřejněné OECD se odhaduje, že služby tvoří více než 60 % celkové ekonomické aktivity většiny zemí OECD, ale i přes tuto skutečnost se nedaří poskytované služby v plné šíři statisticky zachytit⁴. Vystává tedy otázka, proč tomu tak je? Odpověď je možné hledat např. ve vlastnostech, které jsou pro služby typické např. nedotknutelnost, neviditelnost, neuskladnitelnost či rozmanitost. Právě díky těmto vlastnostem

---

¹ Cihelková et al. (2010): Regionalismus a multilateralismus. Základy nového světového obchodního řádu.

² Neumann, Žamborská, Jiránková (2010): Mezinárodní ekonomie.

³ WTO (2010): International Trade Statistics.

⁴ OECD (2011): Science, Technology and Industry Scoreboard.

vzniká problém s jejich evidencí a vykazováním. Joklová⁵ např. uvádí, že určité druhy služeb mohou být prakticky statisticky nezachytitelné, a díky tomu mohou být statistiky obchodu se službami podhodnocené.

Ve zprávě OECD se uvádí, že měření a vykazování obchodu v oblasti služeb je ze své podstaty obtížnější než měření obchodu se zbožím⁶. Služby jsou totiž obtížně definovatelné, a dokonce některé služby jsou definovány prostřednictvím abstraktních pojmů. Na rozdíl od obchodu se zbožím neexistuje např. obchodní balík, prostřednictvím, kterého by bylo možné vymezit přechod přes hranici země s mezinárodně uznávaným kódem pro zboží, ani není možné vymezit informace o přepravovaném množství, obsahu nebo zemi původu či zemi určení. Z těchto výše popsaných problémů může docházet k utajování poskytnutých služeb, které se jakékoliv evidenci či povinnosti vykazování vymykají. Nicméně i přesto bylo v příručce o Statistice mezinárodního obchodu se službami vymezeno několik požadavků, které musí země přijmout za své při vykazování dat o objemech obchodů. Pro vymezení požadavků kladených na evidenci služeb se vychází z metodiky WTO plynoucí z Všeobecné dohody o obchodu a službách (dále i GATS), která byla uznána jednotlivými zeměmi ve smyslu, že je nutné zabezpečit, aby země pracovaly kolektivně prostřednictvím GATS, za účelem zajištění spolehlivého a efektivního obchodního prostředí a srovnatelnosti v objemech poskytovaných služeb. Na základě této dohody se rozlišují podle GATS čtyři režimy, a to⁷: (i) *přeshraniční dodávky*, (ii) *spotřeba v zahraničí*, (iii) *komerční služby*, (iiii) *přítomnost fyzických osob*. Bod (i) zahrnuje služby, které překročily hranice. Dodání služby může probíhat například prostřednictvím telekomunikací (telefon, fax, televize, internet, atd.) nebo zasláním dokumentů, disků, nahrávkových pásek apod. Bod (ii) zahrnuje spotřebitele, konzumující poskytované služby mimo svou zemi. Typickými příklady jsou návštěvy muzeí v cizí zemi, stejně jako lékařské ošetření a jazykové kurzy v zahraničí. Režim bodu (iii) zahrnuje poskytovatele služeb, kteří zavádí svou obchodní přítomnost v jiné zemi prostřednictvím zakládání poboček nebo dceřiných společností. Příkladem jsou zdravotní služby poskytované zahraniční nemocnicí, bankovní služby poskytnuté dceřinou společností mateřské zahraniční banky či maloobchodní prodejny. Tento režim vyžaduje právo usazování a je spojen s tokem přímých zahraničních investic (dále i FDI). A poslední režim uvedený v bodu (iiii) s sebou nese přítomnost zahraničních fyzických osob v hostitelské zemi, za účelem (a) plnit přímo zakázku na služby, (b) pracovat v zahraniční afilaci, která poskytuje služby (viz dále) či (c) vyjednat smlouvu o poskytování služeb. V GATS není stanovena přesná definice tohoto režimu, která by mohla být použita pro statistické účely. Tento režim je pouze popsán z hlediska účelu pobytu a doby jeho trvání. Hlavní statistika pro tento režim pak vychází z GATS z přílohy o pohybu fyzických osob poskytujících služby. Hlavní rozdíl mezi výše popsanými režimy leží v tzv. obchodní přítomnosti, která je typická pro režim uvedený v bodě (iii) tzn., poskytovatel služeb se musí přesunout z rezidentské (tuzemské) země do nerezidentské (zahraniční) země, aby poskytl službu konečnému spotřebiteli⁸.

GATS definuje termín obchodní (také komerční) přítomnost jako: „udržování právnické osoby nebo zřízení či udržování pobočky nebo zastupitelské kanceláře na území členských států za účelem poskytování služby⁹“.

---

⁵ Joklová, K. (2008): Obchod se službami a vybrané teorie mezinárodního obchodu: úvodní analýza.

⁶ OECD (2011): Science, Technology and Industry Scoreboard.

⁷ WTO (1995): GATS.

⁸ WTO (2010): Measuring Trade in Services.

⁹ WTO (1995): GATS.

2 Metodologie vykazování dat o obchodu se službami

V roce 1994 byla na žádost Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT) vytvořena Meziřesortní pracovní skupina pro statistiku mezinárodního obchodu se službami (TFSITS)¹⁰. Posláním této skupiny se stalo vypracovávat statistické požadavky Všeobecné dohody o obchodu a službách (GATS). První příručka pro *Statistiku mezinárodního obchodu se službami* (dále i MSITS) byla zveřejněna v roce 2002.

Soudobá metodologie vychází ze *Statistiky mezinárodního obchodu se službami 2010* (dále i MSITS 2010)¹¹, což je přepracována a revidovaná příručka Statisticky mezinárodního obchodu se službami z roku 2002. Po revizích mezinárodních statistických rámců, jako systém národních účtů a platební bilance, MSITS následně revidovala a sladila pojmy. Jedná se o příručku, která byla vytvořena Statistickou divizí OSN (UNSD), Evropskou komisí (EK), Mezinárodním měnovým fondem (IMF), Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Konferencí OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD) a Světovou obchodní organizací (WTO). Dále vychází z metodologie 6. ročníku Mezinárodního měnového fondu (IMF) *Statistiky platební bilance a mezinárodních investičních pozic* (dále i BPM6)¹² a z *Rozšířené platební bilance služeb* (dále i EBOPS 2010). Světová obchodní organizace dále vydává příručku *Měření obchodu se službami: Vzdělávací modul WTO* (Measuring Trade in Services: A training modul produced by WTO)¹³, která převážně vychází z příručky MSITS 2010, BPM6 a EBOPS 2010. Obsah nového vydání manuálu MSITS 2010 je v souladu s revizí šestého ročníku BPM6, systémem národních účtů z roku 2008¹⁴ a revidované OECD srovnávací definice přímých zahraničních investic¹⁵.

---

¹⁰Pracovní skupinu tvoří sedm mezinárodních organizací, a to: Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Statistický úřad Evropských společenství (Eurostat), Mezinárodní měnový fond (IMF), Statistická divize Organizace spojených národů (UNSD), Konference Organizace spojených národů o obchodu a rozvoji (UNCTAD), Světová organizace cestovního ruchu (UNWTO) a Světová obchodní organizace (WTO). Pracovní skupina také těží z odborných znalostí v oblasti národních organizací, zejména US Bureau of Economic Analysis, Deutsche Bundesbank, Bank of Japan, Banco Centraldo Brasila a centrální banky Itálie.

¹¹Příručka o Statistice mezinárodního obchodu se službami 2010 je dostupná na <http://unstats.un.org/unsd/statcom/doc10/BG-MSITS2010.pdf>

¹²Statistika platební bilance a mezinárodních investičních pozic je dostupná na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/BPM6.pdf>

¹³Measuring Trade in Services: A training modul produced by WTO je dostupný na http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/services_training_module_e.pdf

¹⁴Systém národních účtů je integrovaný systém účtů, který souvisí s hospodářskou činností země.

¹⁵UNSD (2010): MSITS.

Tab. 1: Hodnota mezinárodního poskytování služeb podle druhů: korespondence mezi druhy režimů a statistických domén

Režim	Relevantní statistické domény zjednodušená prezentace	Nedostatky (Slabé stránky)
(i) přeshraniční dodávky	BMP6: komerční služby (s výjimkou cestování, výroba, služby na fyzických vstupech vlastněných jinými, údržby a opravy, konstrukce a část dopravy)	BMP6 v době psaní tohoto textu neumožňuje oddělení mezi jednotlivými druhy dodávek
(ii) spotřeba v zahraničí	BMP6: cestování, výrobní služby na fyzických vstupech jiné společnosti, údržby a opravy a část dopravy	Cestování obsahuje i zboží spotřebované cestujícími ačkoliv alternativní členění podle druhu výrobku se doporučuje, data nejsou většinou k dispozici rozděleny do různých kategorií služeb spotřebovaných cestujícími.
(iii) komerční služby	Statistika zahraničních afilací (FATS) Platební bilance: stavebnictví	Neúplné statistiky FATS - není uveřejněn v dostatečném rozsahu pro režim (iii) a (iiii) BMP6 neumožňuje komplexně měřit služby
(iiii) přítomnost fyzických osob	Platební bilance: komerční služby (kromě cestování)	BMP6 v době psaní tohoto textu neumožňuje oddělení mezi jednotlivými druhy dodávek

Pramen: WTO. Measuring Trade in Services, 2010; vlastní zpracování

MSITS2010 navrhuje postup k provádění svých doporučení, aby země, včetně těch, které začínají vyvíjet statistiku mezinárodního obchodu se službami, mohly postupně strukturovat dostupné informace v souladu s tímto novým mezinárodním standardem. MSITS 2010 také obsahuje novou kapitulu, která se věnuje diskuzi o měření způsobu zásobování službami jednotlivých zemí, v souladu s informacemi souvisejícími s GATS. GATS představuje sadu mnohostranně sjednaných a právně vymahatelných pravidel týkajících se mezinárodního obchodu s komerčními službami (tj. bez státní služby). Jak bylo zdůrazněno v GATS, mezinárodní obchod se službami probíhá prostřednictvím čtyř režimů: (i) přeshraniční dodávky, (ii) spotřeba v zahraničí, (iii) komerční služby a (iiii) přítomnost fyzických osob (viz podkapitola 1.1). Relevantní statistické domény vytvořené pro jednotlivé režimy a jejich slabé stránky mapuje tab. 1.

2.1 Používané statistiky pro vykazování dat o poskytovaných službách

Po vstupu v platnost dohody GATS vzrostla poptávka po detailních, relevantních a mezinárodně srovnatelných statistických údajích o mezinárodním poskytování služeb. Potřeba těchto statistik se stala hnacím motorem pro rozvoj komplexnějšího a lépe integrovaného přístupu k statistickým otázkám, které jsou spojeny s obchodem v oblasti služeb. Obchodní

vyjednávači vyžadovali, aby statistické údaje „způsob dodání služby“¹⁶ se stalo jistým vodítkem pro sjednávání závazků a sledování jejich ekonomických dopadů pro každý typ služby. Mimo jiné statistické údaje jsou rovněž nezbytné k vyhodnocení možnosti přístupu na trh a porovnání liberalizačních závazků, stejně tak jako jsou statistickým podkladem pro řešení sporů. MSITS 2010 v návaznosti na mezinárodně dohodnuté standardy poskytuje pokyny a doporučení, jak využívat a rozvíjet zdroje pro měření mezinárodních dat o poskytovaných službách. MSITS 2010 rozšiřuje rozsah mezinárodního obchodu se službami o tzv. dodávky služeb prostřednictvím zahraničních poboček usazených v zahraničí. Z toho důvodu bylo stanoveno, že je nutné věnovat pozornost dvěma blokům, a to (UNSD, MSITS 2010): (i) *Statistikám založeným na platební bilanci obchodu se službami (BPM6)* a (*EBOPS 2010*) a (ii) *Statistice zahraničních afilací (FATS)*¹⁷.

2.1.1 Statistiky založené na platební bilanci obchodu se službami (BPM6) a (EBOPS 2010)

Nejprve je nutné vymezit několik pojmů (metadat), se kterými platební bilance pracuje. Mezi základní metadata se řadí: (i) *rezidence*, (ii) *transakce*, (iii) *ekonomické a statistické území* a (iiii) *tržní cena*, které zakládají základ pro bližší pochopení způsobu vykazování statistik o službách. Bod (i) rezidence¹⁸ je koncept, který je zásadní pro měření služeb, neboť zahrnuje transakce související s poskytováním služeb mezi rezidenty (tuzozemci) a nerezidenty (cizozemci). Platební bilance totiž zachycuje obchodní výměnu pouze mezi rezidenty a nerezidenty dané země. Bod (ii) se týká transakcí, tzn. ekonomického toku, který zahrnuje změnu vlastnictví zboží nebo finančních aktiv, poskytování služeb, práce nebo kapitálu. Bod (iii) pojednává o ekonomickém (hospodářském) a statistickém území. Hospodářské (ekonomické) území zahrnuje tzv. geografické území spravované vládou, kde volně obíhají všechny složky výrobních faktorů. Statistické území je území, pro které jsou data shromažďována. V praxi může být statistické území totožné s hospodářským územím dané země nebo s nějakou jeho částí. Avšak pokud se statistické území země s hospodářským územím neshoduje, pak mezinárodní statistiky obchodu neposkytují kompletní záznam vnitřního a vnějšího toku obchodu¹⁹. Bod (iiii) se týká tržní ceny tj. ceny, za kterou kupující a prodávající nakupují daný statek. Tržní cena je tedy základem pro ocenění mezinárodních transakcí ve službách. Ekonomie vysvětluje tržní cenu, jako cenu kupní, která odpovídá vyrovnanému vztahu mezi nabídkou a poptávkou. Tato cena však v praxi může být deformována, není-li tvořena za podmínek volné konkurence např. vlivem monopolu.

Statistika platební bilance a mezinárodních investičních pozic (BPM6) slouží jako standardní rámec pro statistiku o transakcích mezi jednou ekonomikou se zbytkem světa do složek běžného účtu, kapitálového a finančního účtu. BPM6 zobrazuje údaje o obchodu se službami mezi rezidenty a nerezidenty (v rámci běžného účtu), a to ve 12 hlavních kategoriích, které jsou v GATS označeny jako GNS/W/120. Jedná se o seznam odvětvové klasifikace služeb²⁰, která zahrnuje: (I) *výrobní služby na fyzických vstupech vlastněných jinými*: zahrnuje

¹⁶ Způsob dodání služby představují statistiky, které prověřují, kde a jak byly uskutečněny transakce. Způsob dodání je důležitý, protože má důsledky pro politiku volného obchodu. Tím, že analyzuje režim zásobování, mohou obchodní vyjednávači identifikovat silné a slabé stránky v sektoru služeb.

¹⁷ Tato statistika je známá také pod názvem Statistika zahraničních poboček obchodu se službami.

¹⁸ Pojem rezidence není založen na národnosti nebo právních kritérii, ale na tzv. transakčním centru převládajícího ekonomického zájmu.

¹⁹ Důvodem proč se neshoduje hospodářské území se statistickým, může být např. existence určitých územních enkláv, jakou jsou velvyslanectví, konzuláty, vojenské základny či újezdy.

²⁰ Více informací o GNS/W/120 jsou k dispozici na http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/serv_sectors_e.htm

činnosti, jako: zpracování, montáž, označování, balení, atd., kterých se ujímá podnik, který nevlastní dané zboží, na kterém je služba prováděna (např. zpracování ropy, montáž auta, označování oblečení apod.) (2) *opravy a údržby jinde neuvedené*: se týkají údržby a oprav zejména dopravních prostředků, strojů, různých nástrojů a zařízení, služba je poskytována obvykle v místě opravy. (3) *doprava*: zahrnuje poskytování dopravních služeb prováděných rezidenty jedné země pro osoby z jiné země, dále se jedná o přepravu cestujících, či nákladní přepravu, pronájem dopravních prostředků i s posádkou. (4) *cestování*: které, se nevztahuje na konkrétní výrobek či službu, ale zahrnuje výdaje, které souvisejí s cestováním, tzn. výdaje na ubytování a stravování, nákup suvenýrů. Pokud doba pobytu je delší, jak 1 rok pak je tato osoba považována za rezidenta dané země. Toto ustanovení naplatí pro studenty na zahraničních stážích a pro pacienty, kteří se léčí v zdravotních zařízeních v zahraničí. S ohledem na účel cesty, se cesty dělí na obchodní a osobní. (5) *stavebnictví*: zahrnuje stavební práce a různé stavební instalace a montáže. (6) *pojištění a penzijní služby*: zahrnují poskytování různých druhů pojištění a penzijních služeb, které se dále dělí: na přímé pojištění, zajištění, pomocné pojišťovací služby, penzijní a standardizované záruční služby. (7) *finanční služby*: zahrnují finanční zprostředkování a pomocné služby poskytované bankami, burzami, faktoringovými podniky atd. Zahrnují také finanční náklady zprostředkovatelských služeb nepřímo měřených (FISIM). (8) *poplatky za využívání práv duševního vlastnictví*: jsou rozděleny do dvou sérií: ochranné známky licenčních poplatků a licencí týkajících nevyužívání výsledků výzkumu a vývoje a reprodukce/distribuce počítačového softwaru nebo audiovizuálních a souvisejících výrobků. Vzhledem ke složitosti některých opatření mohou některé z plateb za užívání těchto práv (s výjimkou povolení k reprodukci nebo distribuci) být součástí služeb výrobků nebo zboží, ke kterému se vztahují. (9) *telekomunikační, informační a počítačové služby*: zahrnují telekomunikační služby, počítačové služby (z počítačového softwaru), zpravodajské a mediální služby a další informační služby např. webové portály. (10) *ostatní podnikatelské služby*: do této kategorie patří výzkum a vývoj, služby profesionálních poradenství v oblasti řízení, dále právní, auditorské a daňové služby, obchodní a manažerské poradenství, public relations, reklama, dále také technické služby, služby související s obchodem, se zemědělstvím, hornictvím či operační leasing. (11) *osobní, kulturní a rekreační služby*: zahrnují audiovizuální a související služby a další osobní, kulturní a rekreační služby. První složka se týká audiovizuálních služeb tj. výroba obrázků, filmů, rozhlasových a televizních programů a hudebních nahrávek. Další osobní, kulturní a rekreační služby zahrnují služby, které jsou spojeny se vzdělávacími, zdravotnickými službami, s kulturním dědictvím a rekreačními a osobními službami. (12) *vládní zboží a služby neuvedené jinde*: zahrnují všechny vládní a mezinárodní organizace tzn. transakce, které nejsou obsaženy v jiných položkách. Tyto služby se podle BMP6 dělí: na služby prováděné podle velvyslanectví a konzulátů a na služby prováděné vojenskými jednotkami. MSITS 2010 navrhuje další členění těchto položek se zřetelem k potřebám pro podrobnější informace. Z toho důvodu už v roce 1996 OECD a Eurostat ve spolupráci s IMF vypracovali podrobnější platební bilanci služeb, tzv. *Rozšířenou platební bilanci služeb (dále i EBOPS)*, která zahrnuje podrobnější klasifikaci služeb poskytovaných prostřednictvím obchodu mezi rezidenty a nerezidenty a navíc splňuje i požadavky na informace v rámci GATS. Zejména věnuje větší pozornost každé kategorii služeb na rozdíl od standardní BPM6. V současnosti je nejaktuálnější verze EBOPS z roku 2010. EBOPS 2010 navazuje na klasifikaci služeb uvedených v rámci BPM6, které jsou identifikovány a členěny do seznamu standardních a doplňkových složek. EBOPS 2010 se skládá z dalšího rozboru těchto složek, které jsou podrobnější, neboť jsou dále členěny na další dílčí položky. EBOPS 2010 také obsahuje několik dodatečných položek pro evidenci a další informace týkající se transakcí služeb např. věnuje zvýšenou pozornost mezinárodní dopravě, cestovnímu ruchu a mezinárodnímu pojištění. BPM6 i EBOPS2010 jsou primárně založené na

*Centrální klasifikaci produkce, 2. verze*²¹ (CPC, 2. ver.) CPC, 2. ver. je součástí mezinárodní skupiny ekonomických a sociálních statistik a komplexně zahrnuje všechny výrobky a služby. CPC, 2. ver. slouží jako vodítko pro vypracování klasifikací pro konkrétní oblasti ekonomiky, včetně mezinárodního obchodu se službami. Pro popis zboží je CPC, 2. ver. plně harmonizován s Harmonizovaným systémem popisu a číselného označování zboží. Statistika vycházející z CPC, 2. ver. se vztahuje k výrobě, střední a konečné spotřebě, tvorbě kapitálu a může odkazovat i na komoditní toky. Kódovací systém CPC, 2. ver. je hierarchický a skládá se z pěti číslic. První číslicí se označují sekce, další dvě první číslice odkazují na oddíl, další tři první číslice pak označují skupiny, další čtyři první číslice označují třídy a pět prvních číslic označuje podtřídy. Každá z těchto kategorií může nabývat čísla od 0 – 9. Celkem CPC, 2. ver. zahrnuje 10 sekcí, 70 oddílů, 3 051 167 tříd a 2 098 podtříd. Pro lepší přehlednost příklad 1 demonstruje příklad kódovacího systému z Centrální klasifikace produkce, 2. ver. (UNSD, CPC ver.2).

Příklad 1: Příklad zařazení produktu v Centrální klasifikaci produkce, 2. ver.

Sekce	5	Konstrukce a stavební služby
Oddíl	53	Stavby
Skupina	531	Budovy
Třída	5311	Obytné budovy
Podtřída	53111	Jedna až dvě obytné budovy

Pramen: UNSD. CPC ver. 2, 2008; vlastní zpracování

Podle metodiky BPM6 a EBOPS 2010 jsou služby, pokud se vyměňují mezi rezidenty a nerezidenty zařazovány do režimu (i) přeshraniční dodávky. Doprava (s výjimkou vedlejších a pomocných služeb pro dopravce v zahraničních přístavech spadají do režimu (ii)). Do režimu (ii) tj. spotřeba v zahraničí spadají výrobní služby na fyzických vstupech vlastněných jinými, opravy a údržby neuvedené jinde, cestování, pojištění a penzijní služby, finanční služby a poplatky za užívání práv duševního vlastnictví. Zbývající komerční služby mohou zahrnovat významné prvky dvou režimů: telekomunikace, výpočetní technika, informační služby, ostatní podnikatelské služby a osobní, kulturní a rekreační služby mohou být poskytovány prostřednictvím režimu (i) a režimu (iiii). Dále stavební práce zaznamenané v platební bilanci mohou být poskytnuty prostřednictvím režimu (iii) a (iiii).

Jistým nedostatkem BPM6 a EBOPS 2010 je, že neumožňuje komplexně měřit služby poskytované v rámci režimu (iii) tj. komerční služby, které jsou spojeny s tzv. obchodní přítomností, která není relevantní pro platební bilanci. Neboť pokud je obchodní přítomnost zavedena do zahraniční ekonomiky tzn., např. vznikají pobočky/dceřiné společnosti, pak se stávají rezidentem v zahraniční ekonomice. Z toho důvodu veškeré servisní transakce mezi dceřinou společností a zahraničním obyvatelstvem probíhá mezi dvěma nerezidenty. Platební bilance je však schopna měřit pouze transakce mezi rezidenty a nerezidenty dané země. Z toho důvodu MSITS 2010 doporučilo měřit mezinárodní obchod se službami prostřednictvím nového statistického rámce, a to *Statistiky zahraničních afilací (FATS)*.

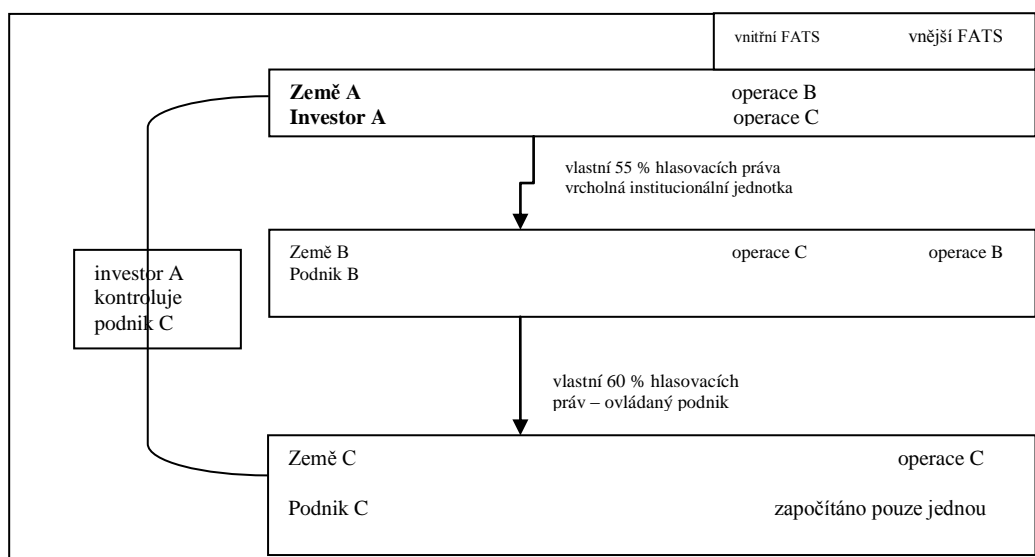
²¹ Centrální klasifikace (CPC) 2 verze je dostupná na:
http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/docs/CPCv2_explanatory_notes.pdf

2.1.2 Statistika zahraničních afilací (FATS)

Statistiky FATS měří obchodní zastoupení tak, jak je definováno v rámci GATS, a to prostřednictvím činnosti přidružených společností kontrolovaných zahraničním investorem²², přičemž zahraniční kontrola je definovaná pro statistické účely, ve kterých jeden investor vlastní více než 50 % hlasovacích práv. Tento rámec se zaměřuje na sestavování ukazatelů zaměřených na popis činnosti zahraničních přidružených společností. Dále bylo doporučeno rozlišovat tzv. *vnitřní a vnější FATS*. Vnitřní FATS se zaměřuje na měření obchodní přítomnosti zahraničními poskytovateli služeb zřízením pobočky v místní ekonomice. Tyto statistiky zahrnují širokou škálu provozních charakteristik např. zaměstnávání osob, přidaná hodnota či náhrady zaměstnancům. Zahraniční pobočky v rámci vnější FATS zahrnují podniky, které nesídlí ve vykazující zemi, nad kterými institucionální jednotka se sídlem ve vykazující zemi, má kontrolu²³. Obr. 1 ukazuje činnost dvou podniků pod zahraniční kontrolou, jejichž činnost se měří ve FATS.

Obr. 1: FATS a kontrola prostřednictvím řetězců vlastnictví

Pramen: WTO. Measuring Trade in Services, 2010; vlastní zpracování

Z obr. 1 vyplývá, podnik B je pod přímou kontrolou investora A v zemi A a ovládá přímo podnik C v zemi C. Avšak rovněž podnik C je nepřímou kontrolou investorem A v zemi A. A je totiž vrcholnou institucionální jednotkou obou firem B a C. Způsoby řízení vztahu tzn. kdo kontroluje koho a jakým způsobem určují, jak budou operace B a C měřit vnitřní a vnější FATS. Příklad ukazuje, že B se sídlem v zemi B, je pod zahraniční kontrolou země A, z toho důvodu jsou jeho operace vykazovány do vnitřních FATS země B. V zemi, kde investor má obchodní přítomnost jsou operace zaznamenávány do vnější FATS tzn. budou to operace podniku B. Jelikož země C má obchodní přítomnost v zemi C jsou jeho operace vykazovány ve vnější FATS a je pod zahraniční kontrolou země A, která je vykazuje do vnitřních FATS.

²² V tomto případě např. skupina zahraničních investorů jednajících ve shodě je považována za jednoho investora.

²³ UNSD (2010): MSITS

V MSITS 2010 bylo stanoveno pět klíčových ukazatelů (metadat), které by měly být zahrnuty v každém systému FATS: (i) *prodejní (obrat) nebo produkce*, (ii) *zaměstnávání osob*, (iii) *přidaná hodnota* (iiii) *vývoz a dovoz zboží a služeb* a (iiii) *počet podniků*.

Dále je v MSITS 2010 a v příručce pro *Měření obchodu se službami: Vzdělávací modul WTO* zdůrazněna klasifikace proměnných ve Statistice FATS. FATS proměnné mohou být distribuovány ve dvou hlavních kategoriích: (i) *geografické (zeměpisné) členění* a (ii) *členění podle průmyslových odvětví (nebo produktů v oblasti služeb)*. Bod (i) geografické členění by mělo být založené především na podniku (investorovi), který je vrcholnou institucionální jednotkou, aby bylo možné správné přidělení statistiky vnitřní a vnější FATS. Příkladem může být např., pokud by britská společnost kontrolovala pobočku v USA prostřednictvím holdingové společnosti se sídlem na Bermudách. Pak v britských vnějších FATS by pobočka byla připsána do USA spíše než na Bermudách. MSITS 2010 doporučuje, aby vnitřní FATS byla předělována především na ekonomiku, která nakonec řídí pobočku, tzn., podnik v Bermudách by měl ve vnitřní FATS vykazovat pobočku v USA a ve vnější FATS, by pak měly být vykazovány operace podniku sídlícího v Bermudách. Podle bodu (ii) jsou všechna data pro daný podnik zařazena podle průmyslového odvětví. MSITS 2010 poskytuje odvětvovou klasifikaci pro proměnné FATS, která je odvozena z *Mezinárodní standardní klasifikace ekonomických činností, revize 4 (ISIC rev.4)*²⁴. Pro kategorie zahraničních poboček poskytujících služby existuje tzv. ICFA, revize 1., která je uvedena v příloze 1. Při analýze FATS údaje členěné podle odvětví nebo poskytované činnosti, je potřeba mít na paměti, že tyto statistiky mohou poskytnout přiblížení, ale ne přesné vyjádření činnosti jako takové. Například, celkový výkon zaznamenaný ve FATS podle ekonomických činností (ICFA, rev. 1) v případě např. právních služeb odkazuje na celkový výkon advokátních kanceláří spíše než na celkové poskytování právních služeb. Některé podniky, které nejsou klasifikovány jako advokátní kanceláře, ale nabízejí právní služby jako vedlejší činnost, není tato činnost zahrnuta v právních aktivitách. Z toho vyplývá, že podle ICFA, rev. 1 a EBOPS 2010 je možné prostřednictvím statistik zachytit pouze hlavní činnosti přidružených společností, nikoliv však v plném rozsahu jejich vedlejší činnost. EBOPS 2010 a ICFA, rev.1 poskytují užitečné informace v odvětvích, kde se firmy specializují na několik hlavních činností, ale nemají tendenci mít významný vliv na sekundární aktivity.

FATS mají také významný vliv na příliv přímých zahraničních investic²⁵. MSITS 2010 doporučuje vypracovávat pro přímé zahraniční investice statistiky, tak je uvedeno v BPM6 a v revidované OECD srovnávací definici přímých zahraničních investic, revize 4. (BD4).

2.2 Systémy a zdroje dat k tvorbě statistik o službách

V platební bilanci, ať už v BPM6 či EBOPS 2010 a ve statistikách FATS jsou data shromažďovány pomocí široké škály zdrojů. Způsoby, kterými jsou údaje shromažďovány a sestavovány se liší mezi položkami platební bilance nebo mezi vnitřní a vnější FATS, v rámci zemí a mezi nimi. Páteří systému sběru dat pro platební bilance (BPM6 či EBOPS 2010) jsou (UNSD, MSITS, 2010): (i) *Mezinárodní systém hlášení transakcí* (International Transactions Reporting System, dále i ITRS) a (ii) *podnikové průzkumy*. Pro FATS je to pak: (i) *vnitřní FATS* a (ii) *vnější FATS*.

---

²⁴ ISIC rev. 4 je dostupné na

http://www.bundesbank.de/download/meldewesen/bankenstatistik/kundensystematik/isic_rev_4.pdf.

²⁵ Přímé zahraniční investice (dále i FDI) jsou druhem mezinárodních investic, které odráží cíle investora získat trvalý podíl na zahraničním podniku. Pro statistické účely jsou definovány vztahy FDI jako vlastnictví alespoň 10 % zahraničního podniku.

2.2.1 Mezinárodní systém hlášení transakcí (ITRS) a podnikové průzkumy

ITRS je systém sběru, ve kterém jsou zahraniční platby prostřednictvím poboček tuzemských bank hlášeny do kompilátoru²⁶ platební bilance, jakož i údaje o specifických službách, za které budou probíhat platby. Obecně platí, že domácí banky vystupují jako prostředníci v tomto systému shromažďování. Toto nepřímé poskytování zpráv je často doplněno ještě přímým vykazováním transakcí vypořádaných mimo domácí bankovní systém (např. prostřednictvím účtů vedených v zahraničí rezidenty) nebo transakcí, pro které jsou určeny pouze čisté platby např. clearing²⁷. ITRS poskytuje komplexní a aktuální statistiky platební bilance, které zahrnují poměrně malý počet zpravodajských jednotek. Nicméně toto se poněkud odchyluje od doporučení stanovené v BPM6, které říká: „*že transakce by měly být měřeny, když jsou služby poskytovány, spíše nežli zachycovat zahraniční platby za poskytnuté služby*“. Pro zpravodajské jednotky by však bylo obtížné určit přesný druh služby, která je předmětem transakce, což by mohlo vést k chybné klasifikaci.

Podnikové průzkumy tvoří základ pro sběr dat o poskytovaných službách mezi rezidenty a nerezidenty. V takových případech je statistika týkající se mezinárodního obchodu se službami často shromažďována na základě řady výzkumů adresované reprezentativním vzorkům mezinárodních jednotek. Některé průzkumy informují o všech mezinárodních transakcích podniků a jiné poskytují informace o konkrétních položkách poskytovaných služeb. Neexistuje však žádné teoretické omezení na používání podnikových zjišťování v získávání statistických údajů o mezinárodním obchodě se službami. Kvalita statistik získaných z průzkumů závisí na vhodnosti technik používaných k návrhu vzorků, přípravě dotazníků a zpracování výsledků, a také závisí na kvalitě obchodního rejstříku, který by měl být udržován v aktuálním stavu a měl by být rovněž dostatečně zdokumentován, aby bylo možné identifikovat tzv. cílové skupiny.

Vyvstává tak otázka, který ze systémů by měl být používán, tzn. zda ITRS či podnikové průzkumy. Některé země, jako jsou Spojené státy americké nebo Velká Británie, provozují systém pouze na základě podnikových šetření, aniž by používaly ITRS. Jiné země např. Brazílie, Indie, Rusko používají jako hlavní zdroj informací ITRS, přičemž podnikové průzkumy používají spíše omezeně. Nicméně ve většině případů se používá kombinace ITRS a podnikových průzkumů. Zatímco ITRS je obecně pod vedením národních centrálních bank, podnikové průzkumy spadají do působnosti národních statistických úřadů. Z toho důvodu je nezbytně nutné, aby tyto dvě instituce spolu úzce spolupracovaly, zejména pak, když jsou v dané zemi používány pro statistické účely oba zdroje.

Další zdroje informací se používají pro doplnění či zpřesnění informací získaných z ITRS či podnikového šetření. Nejčastěji se používají dodatečné zdroje pro zpřesnění kategorie cestování, např. mnoho zemí získává další informace o výdajích návštěvníků z průzkumů provedených v rámci statistik cestovního ruchu či migrace nebo ze šetření o výdajích domácností. Další údaje o mezinárodním obchodu se službami mohou být k dispozici od státních orgánů, např. dopravní inspektoráty mohou poskytovat informace o poplatcích za používání dálnic různými dopravními prostředky apod. Další typickou oblastí zájmu pro sestavování statistik o mezinárodním obchodu se službami jsou data, která jsou evidována vládou na vzdělávací, kulturní či zdravotní služby.

---

²⁶Kompilátor je systém, do kterého se vkládají informace o transakcích prostřednictvím banky příjemce.

²⁷Clearing umožňuje účastníkům vypořádat své vzájemné pohledávky či závazky, které vznikly během určitého období tím, že čisté platby jsou stanoveny až na konci období (např. platby mezi leteckými společnostmi jsou provedené prostřednictvím Mezinárodního sdružení leteckých dopravců (IATA)).

2.2.2 Vnitřní a vnější FATS

V porovnání s vykazováním obchodu se službami v rámci BPM6 a EBOPS 2010, jsou statistiky FATS stále v rané fázi vývoje. Nicméně jejich sběr a šíření údajů jsou rostoucím významem Eurostatu, OECD a UNCTAD poháněné růstem národní aktivity v této oblasti. Tuzemské pobočky zahraničních podniků musí vykazovat přímo svou činnost v rámci vnitřní FATS. Zatímco zahraniční podniky, které jsou většinou vlastněné domácími firmami, nepřímo měří činnost svých dceřiných poboček v rámci vnější FATS. Statistika vnitřní FATS měří obchodní přítomnost zahraničních subjektů prostřednictvím poboček v místním hospodářství²⁸. Tyto statistiky zahrnují škálu provozních ukazatelů, které byly doporučeny sledovat a sestavovat v příručce MSITS 2010, a to: (i) prodejní obrat anebo produkce, (ii) zaměstnávání osob, (iii) přidaná hodnota (iiii) vývoz a dovoz zboží a služeb a (iiiiii) počet podniků.

Pro statistiku vnější FATS se používá tok přímých zahraničních investic. Tok FDI poskytuje údaje o peněžních údajích a hodnotách investičních toků, zatímco FATS popisuje ekonomickou aktivitu firem dostávající investice. Právě FDI a vnější FATS jsou dvě úzce související statistická odvětví. Stav implementace o shromažďování FDI statistik je popsána ve společné zprávě OECD a IMF *Průzkum o provádění metodických norem pro přímé zahraniční investice* (Survey of Implementation of Methodological Standards for Direct Investment, dále i SIMSDI)²⁹. Jejich předmětem zájmu jsou podniky, které investují v zahraničí nebo investují do stávajících či nově založených podniků. Přestože se většinou používá stejný průzkum při sestavování statistik o vnější FATS a FDI, existují dva důležité metodické rozdíly, které jsou v SIMSDI popsány, a to: (i) *pravidlo 50 % (FATS) versus 10 % (FDI)* a (ii) *existence vrcholné kontrolní jednotky v případě FATS*. Pravidlo uvedené v bodě (i) zahrnuje do statistiky všechny pobočky, které jsou pod zahraniční kontrolou (je-li zahraniční investor držitelem více než 50 % hlasovacích práv), zatímco FDI se zahrnují do statistik, pokud cizí zájmy, jsou spojeny s výší alespoň 10 % hlasovacích práv. Na stránkách Eurostatu je toto pravidlo vysvětleno tak, že zjednodušeně by se dalo říct, že vnější FATS je podskupinou přímých zahraničních investic. Bod (ii) je podle Eurostatu definován jako "*schopnost určovat všeobecnou politiku podniku jmenováním příslušného vedení, v případě potřeby*". Jádro statistiky FDI naopak leží v principu bezprostřední protistrany země. Toky FDI a jejich pozice jsou pak připisovány do země bezprostředního investora nebo příjemce investic, i když základní kapitál může procházet do třetí země.

V praxi se právě velmi často objevuje, že země sestavují vnější a vnitřní FATS na základě průzkumu zahraničních investic např. některé země EU či Spojené státy americké. Belgie a Velká Británie používají FDI průzkumy pouze pro zjišťování vnějších FATS, zatímco vnitřní FATS sestavují na základě statistických údajů shromažďovaných domácími podniky. Ale jiné země např. Švédsko sestavují vnitřní i vnější statistiky FATS na základě zvláštních samostatných šetření.

Eurostat a OECD využívají k sestavování statistik o vnitřní a vnější FATS dotazníkové šetření podle klasifikace ICIC, rev. 3 (kategorie 40-50 služby) a podle země původu/určení investic³⁰. Příloha 2 je sestavená podle statistik OECD a Eurostatu doplněná přidanými informacemi WTO a ukazuje poměrně dobré pokrytí vnitřní FATS statistiky v porovnání s vnější FATS, která je vzhledem k obtížnosti pro národní orgány pro sběr statistických údajů o operacích provedených mimo území země náročnější.

²⁸ Eurostat (2007): Foreign Affiliates Statistics.

²⁹ Poslední aktualizace SIMSDI z roku 2003 je dostupná na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fdis/2003/fdistat.pdf>.

³⁰ Eurostat (2007): Foreign Affiliates Statistics.

2.3 Kvalita metadat o službách

V BPM6 je sběr dat poměrně dobře etablovaný a rozsáhlejší než v předchozí BPM5 z roku 1997. Pokud jde o hlavní souhrnné ukazatele (12 kategorií) jsou k dispozici data pro většinu ekonomik. Pro celkové komerční služby např. doprava a cestování se počet zemí, pro které jsou data dostupná, zvýšil přibližně o 20-25 %. Počet zemí, které hlásí informace o komunikačních službách, stavebnictví a finančních službách se ztrojnásobil ve srovnání s BPM5. Pro počítačové a informační služby a osobní, kulturní a rekreační služby, byl počet hlášení v roce 2010 mnohem vyšší (zvýšení o 600 % a 420 %) v porovnání s rokem 1997 (viz příloha 1). Při podrobnější analýze položek služeb vycházející z EBOPS 2010 se rovněž počet zemí, které poskytly data o obchodu se službami pro část nebo celou klasifikaci CPC, 2 rev., se rovněž objem poskytnutých dat prudce zvýšil. Tab. 2 shrnuje šíření statistik mezinárodními organizacemi a Eurostatem o obchodě se službami.

Tab. 2: Šíření statistik mezinárodními organizacemi a Eurostatem o obchodě se službami

Organizace	Pokrytí	Statistika	Podle partnerské země
IMF - Balance of Payments Statistics Database	členové IMF	BPM6 a EBOPS 2010	Ne
Eurostat Database	členové EU, Eurozóna, kandidátské země EU	EBOPS 2010 + statistiky FATS	Ano, přes 200 partnerů
OECD Statistics on International Trade in Services	členové OECD, dále Honc Kong, Čína, Rusko,	EBOPS 2010 + statistiky FATS	Ano, přes 200 partnerů
UNCTAD Handbook of Statistics	Okolo 200 ekonomik	BPM6 (hlavní položky)	Ne

Pramen: WTO. Measuring Trade in Services, 2010; vlastní zpracování

ZÁVĚR

Po vstupu v platnost Všeobecné dohody o obchodu a službách (1995) vzrostla poptávka po detailních, relevantních a mezinárodně srovnatelných statistických údajích o mezinárodním poskytování služeb. Potřeba těchto statistik se stala hnacím motorem pro rozvoj komplexnějšího a lépe integrovaného přístupu k statistickým otázkám, které jsou spojeny s obchodem v oblasti služeb. Již v roce 1994 byla na žádost Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT) vytvořena Meziřesortní pracovní skupina pro statistiku mezinárodního obchodu se službami (TFSITS). Posláním této skupiny se stalo vytvořit mezinárodně srovnatelný rámec pro statistické požadavky Všeobecné dohody o obchodu a službách (GATS). V rámci GATS byl mezinárodní obchod se službami rozdělen do čtyř režimů, a to: (i) přeshraniční dodávky, (ii) spotřeba v zahraničí, (iii) komerční služby a (iiii) přítomnost fyzických osob. Hlavní rozdíl mezi režimy leží v tzv. *obchodní přítomnosti*, která je typická pro režim uvedený v bodě (iii) tzn., poskytovatel služby se musí přesunout z rezidentské (tuzemské) země do nerezidentské (zahraniční) země, aby poskytl službu konečnému spotřebiteli. Tento režim tak zadává vzniku pojmu související se vznikem zahraničních přidružených společností. První příručka pro Statistiku mezinárodního obchodu se službami (MSITS) byla zveřejněna v roce 2002. V této příručce bylo stanoveno, že „způsob dodání služby“ se stane vodítkem pro sjednávání závazků a sledování ekonomických dopadů pro každý typ služby. Revize MSITS

z roku 2002 byla završena v roce 2010, kdy vznikla MSITS 2010. Ta právě rozšířila rozměr mezinárodního obchodu se službami o tzv. dodávky služeb prostřednictvím zahraničních poboček usazených v zahraničí. GATS zároveň ustanovila i tzv. odvětvovou klasifikaci služeb GNS/W/120, která zahrnuje 12 kategorií pro rozdělení služeb. Toto rozdělení se zároveň stalo mezinárodně uznávaným seznamem pro dělení služeb.

Pro interpretování dat o obchodu se službami se vychází z příruček a mezinárodních klasifikací, a to z již výše uvedené příručky pro statistiku mezinárodního obchodu se službami, poslední revize z roku 2010. MSITS 2010 je nástroj, jehož cílem je vybudovat jednotný mezinárodní rámec pro tvorbu statistiky obchodu se službami opírající se o statistiky platební bilance (BPM) a o statistiky FATS. V případě statistik založených na platební bilanci se používá: Statistika platební bilance a mezinárodních investičních pozic (BPM6) a Rozšířená platební bilance se službami (EBOPS 2010). Tyto statistiky jsou primárně založené na Centrální klasifikaci produkce, 2. verze (CPC, 2. ver.). CPC, 2. ver. komplexně zahrnuje všechny výrobky a služby, zejména sekce 5 až 9 jsou primárně určené pro služby.

MSITS 2010 a příručka pro Měření obchodu se službami: Vzdělávací modul WTO, která je zjednodušením MSITS vydávané WTO, pro klasifikaci proměnných pro FATS používá pro členění služeb tzv. vnitřní a vnější FATS. Pro členění podle průmyslových odvětví nebo produktů v oblasti služeb se FATS opírá o Mezinárodní standardní klasifikaci ekonomických činností průmyslové klasifikace (ISIC). ISIC je ekonomická klasifikace OSN, která poskytuje údaje o zboží a službách v závislosti na konkrétní ekonomické činnosti. Pro kategorie zahraničních poboček poskytujících služby existuje ještě tzv. ICFA, revize 1.

Nejvýznamnějším aktérem na poli sestavování metodologie pro vykazování obchodu se službami a sestavování metadat je Meziřesortní pracovní skupina pro statistiku mezinárodního obchodu se službami (TFSITS)³¹. TFSITS zahrnuje tyto nejdůležitější mezinárodní organizace: Mezinárodní měnový fond, který poskytuje doporučení osvědčených postupů pro tvorbu a srovnatelné šíření statistik. Pro sestavování statistik o obchodě se službami jeho metodologie vychází z *platební bilance*. Z dílny IMF pochází 6. ročník BPM a jeho rozšířená verze EBOPS z roku 2010. Statistická divize OSN, která je zodpovědná za shromažďování a šíření ekonomických a sociálních statistik, zejména pak se zabývá statistikou mezinárodního obchodu v oblasti služeb a cestovního ruchu. Její jedinečné a nezastupitelné místo spočívá v garantování správnosti vypracování MSITS, která vychází z databáze OSN - obchod se službami (OSN Service Trade). Dalším významným aktérem je Eurostat (Statistický úřad Evropských společenství), který se rovněž podílí na vypracovávání MSITS a od roku 2006 se jeho statistiky opírají o databázi OSN Service Trade. Eurostat vykazuje zejména data pro svých 27 členských zemí, pro nečlenské země přebírá statistiky od jejich národních statistických úřadů či mezinárodních organizací. Dalším významným aktérem v sestavování statistik o službách je Světová obchodní organizace, která neaktivněji spolupracuje s TFSITS na sestavování mezinárodně srovnatelných statistik. Její nejdůležitější metodologickou příručkou ke službám je Měření obchodu se službami: Vzdělávací modul WTO, která zjednodušuje MSITS vydávané Statistickou divizí OSN. WTO poskytuje souhrnné a propracované statistiky zejména pro oblast dopravy, skladování, telekomunikační služby, finanční a pojišťovací služby. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) vypracovává tzv. srovnávací definici přímých zahraničních investic. Stanovuje v ní, jak by

---

³¹ Pracovní skupinu tvoří sedm mezinárodních organizací, a to: Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Statistický úřad Evropských společenství (Eurostat), Mezinárodní měnový fond (IMF), Statistická divize Organizace spojených národů (UNSD), Konference Organizace spojených národů o obchodu a rozvoji (UNCTAD), Světová organizace cestovního ruchu (UNWTO) a Světová obchodní organizace (WTO). Pracovní skupina také těží z odborných znalostí v oblasti národních organizací, zejména US Bureau of Economic Analysis, Deutsche Bundesbank, Bank of Japan, Banco Centraldo Brasila a centrální banky Itálie.

měly být přímé zahraniční investice měřeny a nastavuje světový standard pro jejich statistiky. Poslední srovnávací definice je z roku 2008 a jedná se již o 4 revizi (OECD, Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Fourth edition, 2008).

Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD) plní zejména funkci doplňkovou, neboť doplňuje funkce výše uvedených organizací. Jejím primárním úkolem je zejména sledování a predikování trendů v oblasti obchodu se službami. Sekretariát UNCTAD vychází při svých výpočtech primárně z 6. ročníku BMP a z EBOPS 2010 vydávané IMF, údaje o státech přebírá z databáze OECD a další statistiky od WTO.

Na závěr je možné říci, že i tato výše popsaná metodologie vykazování dat o obchodě se službami má své slabé místa. BPM6 a EBOPS nejsou příliš dobře schopny zachytit poskytování služeb mezi mateřskou a dceřinou společností. Jistým posunem v této oblasti bylo ustanovení Statistiky zahraničních afilací. Nicméně ani statistika FATS není dokonalá, neboť je stále ve fázi raného vývoje a často v praxi dochází k nesprávnému zařazování dat k vnitřní a vnější FATS. Dalším problémem je, že země obvykle kombinují při sestavování svých národních statistik různé metody, např. některé země používají Mezinárodní systém hlášení transakcí (ITRS), jiné pouze podnikové průzkumy a jiné pouze své vlastní postupy. Často tak v praxi dochází k chybné klasifikaci dat a podhodnocování obchodu se službami. Nicméně výše popsána metodologie představuje metodiku, která se pro statistické vykazování obchodu se službami používá v současnosti. Její další revize a zdokonalování budou v budoucnosti s jistou určitostí přicházet a je tak vysoce pravděpodobné, že nedostatky, kterými trpí dnes, budou odstraněny. Ale díky rychle se rozvíjejícím obchodním tokům a zesilující se globalizaci budou opět vyvstávat nové a nové problémy, se kterými se bude muset i další metodologie, která už nebude trpět současnými slabými místy, potýkat.

PŘÍLOHY:

Příloha 1: Procentní změny v počtech zemí, které hlásí vývoz vybraných položek platební bilance služeb, procentní zvýšení počtu hlášení v roce 2010 ve srovnání s rokem 1997

	Procentní zvýšení počtu hlášení v roce 2010 ve srovnání s rokem 1997
Celkem obchodní služby	25
Doprava	20
Cestování	21
Ostatní obchodní služby	20
Komunikace	174
Stavební práce	233
pojišťovací služby	66
finanční služby	221
Počítačové a informační služby	600
Licenční poplatky	143
Ostatní obchodní služby	14
Různé obchodní, odborné a technické služby	97
Právní, účetní, vedení, poradenství, public relations	508
Reklama, průzkum trhu a veřejného mínění	393
Výzkum a vývoj	370
Architektonické, inženýrské a ostatní technické služby	409
Zemědělství, těžba surovin a zpracování v místě služby	517
Ostatní služby	146
Osobní, kulturní a rekreační služby	420

Pramen: WTO. Measuring Trade in Services, 2010; vlastní zpracování

Příloha 2: Dostupnost statistiky o vnitřní a vnější FATS zemí OECD

Destinace	VNITŘNÍ FATS			VNĚJŠÍ FATS		
	Počet zaměstn.	Obrat/výstup	Daň z přidané hodnoty	Počet zaměstn.	Obrat/výstup	Daň z přidané hodnoty
Austrálie	X		X	X	X	
Belgie	X	X		X	X	
Bulharsko	X	X	X	X	X	
Čína (Σ služby)	X	X				
Česká rep.	X	X	X	X	X	
Dánsko	X	X	X			
Estonsko	X	X	X			
Finsko	X	X	X	X	X	
Francie	X	X	X	X	X	
Hong Kong	X	X	X			
Německo	X	X		X	X	
Řecko	X	X		X	X	
Indie (IT a bankovníctví)	Bank.	Bank.		Bank.	X	X
Irsko	X	X	X			
Izrael	X	X	X		X	
Itálie	X	X	X	X	X	
Japonsko	X	X	X	X	X	X
Kanada				X	X	
Kypr		X	X	X	X	
Lotyšsko	X	X	X	X	X	
Litva	X	X	X	X		
Lucembursko	X	X				
Maďarsko	X	X	X	X	X	
Malta				X	X	
Nizozemsko	X	X	X	X		
Nový Zéland	X	X				
Norsko	X	X	X			
Polsko	X	X				
Portugalsko	X	X	X	X	X	X
Rakousko	X	X		X	X	
Rumunsko	X	X	X			
Slovenská rep.	X	X	X	X	X	
Slovinsko	X	X	X			
Spoj. království	X	X	X			
Španělsko	X	X	X			
Švédsko	X	X	X	X	X	
Švýcarsko	X			X		
Trinidad a Tobago		X				
USA	X	X	X	X	X	X

Pramen: vlastní zpracování dle WTO. Measuring Trade in Services, 2010.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. CIHELKOVÁ et al. *Regionalismus a multilateralismus. Základy nového světového obchodního řádu?* C.H. Beck, Praha, 2010.
2. EUROSTAT: *Foreign Affiliates Statistics (FATS)*. Methodologies and Working Papers. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2007.
3. INTERNATIONAL MONETARY FUND: *Balance of Payments and International Investment Position Manual (BMP6)*. International Monetary Fund, Washington, D.C. 2009.
4. JOKLOVÁ, K.: *Obchod se službami a vybrané teorie mezinárodního obchodu: úvodní analýza*. Současná Evropa Vol. 1. Vysoká škola ekonomická, Praha, 2009.
5. NEUMANN, P., ŽAMBERSKÝ, P., JIRÁNKOVÁ, M.: *Mezinárodní ekonomie*. Grada, Praha, 2010.
6. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT: *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Fourth edition*. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2008.
7. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT: *Science, Technology and Industry Scoreboard 2011*. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris, 2011.
8. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT: *Survey of Implementation of Methodological Standards for Direct Investment*. Organisation for Economic Co-operation and Development: Directorate for Financial and Enterprise Affairs, Paris, 2008.
9. UNITED NATIONS STATISTICS DIVISION: *Manual on Statistics of International Trade in Services 2010 (MSITS 2010)*. United Nations Statistics Division, Geneva, Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C., 2010.
10. UNITED NATIONS STATISTICS DIVISION: *CPC ver.2. Detailed structure and correspondences of CPC ver.2 subclasses to ISIC Rev.4 and HS 2007*. United Nations Statistics Division, New York, 2008.
11. WORLD TRADE ORGANIZATION: *Services: GATS. The General Agreement on Trade in Services (GATS): objectives, coverage and disciplines*. World Trade Organization, Geneva, 1995.
12. WORLD TRADE ORGANIZATION: *International Trade Statistics 2010*. World Trade Organization, Geneva, 2011.
13. WORLD TRADE ORGANIZATION: *Measuring Trade in Services: A training modul produced by WTO*. World Trade Organization, Geneva, 2012.

KONTAKT

Ing. Monika Mrlinová
Ekonomická fakulta
VŠB-TU Ostrava
Sokolská 33
701 21 Ostrava 1
E-mail: monika.mrlinova@vsb.cz